

บทความวิจัย

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อเสริมสร้างความสามารถ ในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับครูปฐมวัย ในเขตพื้นที่ภาคตะวันตก : กรณีศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี

School Curriculum Development to enhance Integrated Learning Management Skills for Early Childhood Teachers in the Western Region of Thailand : Case Study of Banlaokhaun Child Development Center Kanchanaburi Province

รัตนวรรณ ลิ้มวัฒนาสมุทร¹

จำรัส อินทลาภาพร²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับครูผู้ดูแลเด็กในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย กลุ่มตัวอย่างเป็นครูปฐมวัยที่สอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 3 คน ใช้เวลาในการอบรม 42 ชั่วโมง เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบลและครูปฐมวัย 2) แบบประเมินความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ 3) แบบทดสอบก่อนและหลังอบรม 4) หลักสูตรฝึกอบรมครู 5) แบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม 6) แบบบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้สำหรับครูผู้เข้ารับการอบรม วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิตินอนพาราเมตริก Wilcoxon Signed Ranks Test ผลการวิจัยพบว่า 1.หลักสูตรสถานศึกษาระดับปฐมวัยที่ครูพัฒนาขึ้นประกอบด้วย 1) ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย 2) วิสัยทัศน์ 3) พันธกิจ 4) เป้าหมาย 5) มาตรฐานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 6) สาระการเรียนรู้ 7) โครงสร้างเวลาเรียน

1 อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม e-mail : oliveye99@hotmail.com

2 อาจารย์ ดร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม e-mail : Chamras6651@gmail.com

8) การบริหารจัดการหลักสูตร 9) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 10) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 11) การประเมินพัฒนาการ ซึ่งเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและความต้องการของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ เทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี 2.หลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถด้านหลักสูตร 2) ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ความสามารถในวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียน 4) ความสามารถในการสะท้อนผลการเรียนรู้ ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านอารมณ์-จิตใจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านสติปัญญา

Abstract

The objectives of this research were 1) to develop the school curriculum for Early Childhood Teachers in Local Administrative Organization. 2) to enhance ability of the integrated learning management for Early Childhood. Sample was Early Childhood Teachers three people which teach in the first semester in academic year 2018. Research instrument for collecting data consist of 1) interview form for President of Tambon Administration Organization or municipal district and Early Childhood Teachers 2) evaluate form ability of the integrated learning management 3) test before and after training 4) training curriculum 5) evaluate form the satisfaction for training curriculum 6) journal writing for Early Childhood Teachers. Analyze data by using mean, standard deviation and Wilcoxon Signed Ranks Test statistics

The findings of this study were as follows :

1 The Early Childhood school curriculum consist of 1) philosophy 2) vision 3) mission 4) goal 5) standard desirable characteristics 6) learning standard 7) structure of learning time 8) curriculum administration 9) learning experience 10) media and learning resource 11) assessment development skills. This Curriculum correspond with context and demand of early childhood teachers in Banlaokhaun Child Development Center, Kanchanaburi Province.

2. School curriculum enhance ability of the integrated learning management for early childhood which comprise of ability four aspects such as 1) curriculum capacity 2) learning experience capacity with emphasis on child-centered 3) measurement and assessment capacity development skills for early childhood 4) learning outcome reflection capacity which support four developments such as 1) physical development 2) emotional and mental development 3) social development and 4) intellectual development

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามนโยบายรัฐบาลแผนยุทธศาสตร์ด้านเด็กปฐมวัย แรกเกิดถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 พ.ศ. 2555-2559 ภายใต้กรอบการดำเนินงานประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์ คือ 1) เด็กทุกคนได้รับการบริการในการพัฒนาเต็มศักยภาพ 2) ไอโอดีกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย 3) การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย และ 4) กลไกการดำเนินงานพัฒนาเด็กปฐมวัย พระราชบัญญัติกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) พ.ศ. 2542 ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดการศึกษาโดยกรมส่งเสริมปกครองท้องถิ่นทำหน้าที่ประสานส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาท้องถิ่นให้เป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับการกระจายอำนาจในการจัดการพัฒนาของชาติไปยังท้องถิ่น (บุษกร สุขแสน; และคณะ. 2557: หน้า 27-46) อีกทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้มุ่งเน้นการพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นมนุษย์ที่มีศักยภาพสูง ภายใต้เงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนที่สอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย โดยการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในทุกระดับและยกระดับการเรียนรู้ โดยเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กรวมทั้งการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศในสาขาที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560 – 2564) อีกทั้งผลการบริหารจัดการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมาในระยะ 10 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2540 – 2550 จากการวิจัยของสำนัก

เลขาธิการสภาการศึกษา ได้สรุปสภาพและปัญหาการจัดการศึกษา คือ 1) มาตรฐานผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำจะต้องเร่งพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อยกระดับมาตรฐานผู้เรียนให้เพิ่มสูงขึ้น 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการศึกษาโดยตรง ซึ่งจะเห็นได้จากการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งจัดตั้งหรือรับโอนโรงเรียนทั้งที่ยังไม่มีกองส่วนการศึกษา

จากการสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นโดยการสัมภาษณ์ครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ สังกัดเทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าไม่มีหลักสูตรสถานศึกษาที่ใช้เป็นแนวทางการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย ทำให้ครูปฐมวัยไม่มีแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการให้แก่เด็กปฐมวัยที่ชัดเจน

จากเหตุผลดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ภาคกลางตะวันตก

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับครูผู้ดูแลเด็กในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
2. เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นครูปฐมวัยที่สอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อำเภอลำขำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่สอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 40 คน

กลุ่มตัวอย่าง เป็นครูปฐมวัยที่สอนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านลำขำ เทศบาลตำบลลำขำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่สอนในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2561 จำนวน 3 คน ที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1) แบบสัมภาษณ์นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบลและครูปฐมวัย 2) แบบประเมินความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ 3) แบบทดสอบก่อนและหลังอบรม 4) หลักสูตรฝึกอบรมครู 5) แบบประเมินความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรม 6) แบบบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้สำหรับครูผู้เข้ารับการอบรม

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ครูและ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 2) วิเคราะห์ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ โดยการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และมีค่าเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 3) วิเคราะห์ความตรงตามเนื้อหาของแบบทดสอบก่อนและหลังอบรม โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน พิจารณาความสอดคล้องระหว่างรายการประเมินกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด โดยวิธีการหาค่า IOC ได้

ค่าเท่ากับ 0.80-1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบเท่ากับ 0.75 4) วิเคราะห์ความพึงพอใจของครูปฐมวัยต่อหลักสูตรฝึกอบรมโดยการหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานพบว่าความพึงพอใจของครูปฐมวัยต่อหลักสูตรฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58) 5) วิเคราะห์แบบบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้สำหรับครูผู้เข้ารับการอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (R1)

จากการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็น ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านลำขำ เทศบาลตำบลลำขำ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยสัมภาษณ์นายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลลำขำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ครูผู้สอนและนักวิชาการศึกษา พบว่า 1) ครูผู้สอนไม่มีเอกสารหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 2) ครูขาดประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา 3) ครูเคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์เรียนรู้แบบบูรณาการตามท้องถื่นปกครองส่วนท้องถิ่นจัดอบรม แต่ยังขาดความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามที่หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้น

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง และตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร (D1)

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง

ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง มีองค์ประกอบของหลักสูตร ดังนี้

2.1.1 หลักการ ประกอบด้วย

6 ข้อ ได้แก่

1) เป็นหลักสูตรฝึกอบรมที่เสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ

2) เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นสำคัญ

3) เป็นหลักสูตรที่เน้นการทำงานร่วมกันเป็นทีม โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย

4) เป็นหลักสูตรที่เน้นพัฒนาการของเด็กปฐมวัย 4 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคม และสติปัญญา

5) เป็นหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เข้ารับการอบรมลงมือปฏิบัติ

6) เป็นหลักสูตรที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้ข้อมูลย้อนกลับ

2.1.2 วัตถุประสงค์

หลักสูตรฝึกอบรมมีวัตถุประสงค์สำหรับครูผู้เข้ารับการอบรม ดังนี้

1) มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560

2) มีความสามารถในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย

3) มีความสามารถในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

2.1.3 สารการเรียนรู้

ในหลักสูตรฝึกอบรม ประกอบด้วยสารการเรียนรู้ จำนวน 3 หน่วย ดังตาราง 1

ตาราง 1 สารการเรียนรู้ในหลักสูตรฝึกอบรม

หน่วยที่	เรื่อง	เวลา
1	หลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560	7 ชั่วโมง
2	การจัดประสบการณ์แบบบูรณาการ	7 ชั่วโมง
3	การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย	7 ชั่วโมง
	รวม	21 ชั่วโมง

2.1.4 กิจกรรมการฝึกอบรม

ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) วางแผน เป็นขั้นตอนที่ให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มร่วมกันวางแผนการปฏิบัติงานเพื่อจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 โดยแบ่งหน้าที่ในการทำงาน และเลือกประธาน รองประธาน และเลขานุการกลุ่ม

2) ลงมือปฏิบัติ เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในแต่ละกลุ่มลงมือปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560

3) แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในแต่ละกลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 โดยมีนักวิจัยสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความเชี่ยวชาญจะทำหน้าที่โค้ชเพื่อนครูในแต่ละกลุ่ม

4) สะท้อนคิด เป็นขั้นตอนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสะท้อนผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 โดยนำเสนอผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

5) ประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ทีมผู้วิจัยและครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมร่วมกันประเมินผลการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 ของเพื่อนครูผู้เข้ารับการอบรมในแต่ละกลุ่ม

6) ให้ข้อมูลย้อนกลับ เป็นขั้นตอนที่นักวิจัยสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัยและผู้เชี่ยวชาญให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในแต่ละกลุ่ม

2.1.5 สื่อ การฝึ ก อบรม

ประกอบด้วย

1. โปรแกรม Power Point
2. เอกสารประกอบการฝึกอบรม

ประกอบด้วย

2.1 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

2.2 คู่มือการเรียนรู้สำหรับครูผู้เข้ารับการฝึกอบรม

2.1.6 การประเมินหลักสูตร

ในการประเมินหลักสูตร ผู้วิจัยประเมินประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรมจาก

1. ความรู้ความเข้าใจของครูผู้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560

2. ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูผู้เข้ารับการอบรม

3. ความพึงพอใจของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อหลักสูตรฝึกอบรม

2.2 ผลการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร

ผลการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรจากการจัดประชุมสนทนากลุ่ม ((Focus Group Discussion) โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาพบว่าผู้เชี่ยวชาญมีข้อเสนอแนะ คือ 1) ให้ปรับวัตถุประสงค์มีความชัดเจน สามารถวัดและประเมิน

ผลได้ และสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย 2) ปรับกิจกรรมการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย

3. ผลการศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร (R2)

ในการตรวจสอบประสิทธิผลของหลักสูตรฝึกอบรม ได้นำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้กับผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยแบ่งเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษานำร่อง เป็นการนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับครูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (Try out) ที่จัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัย เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์จริง หน่วยการเรียนรู้ ประกอบด้วย 3 หน่วย ดังนี้

หน่วยที่ 1 เรื่อง ภาพรวมหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560

หน่วยที่ 2 เรื่อง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย

ตาราง 2 ผลการเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 ก่อนและหลังการอบรม

คะแนนความรู้	n	x	S.D.	N	X	Sign test
ก่อนฝึกอบรม	3	11.54	2.56	3	0.10	.01**
หลังฝึกอบรม	3	14.33	2.23			

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

หน่วยที่ 3 เรื่อง การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

จากการศึกษานำร่อง พบว่ามีความเป็นไปได้ในการนำหลักสูตรไปใช้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ระยะที่ 2 การทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยนำหลักสูตรที่ได้ดำเนินการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมจากการศึกษานำร่อง ไปทดลองใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นครูปฐมวัยที่สังกัดศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ เทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นต่างๆ ดังนี้

2.1. ผลการเรียนรู้ของครู ประกอบด้วย

2.1.1 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 ก่อนและหลังการอบรม ของครูปฐมวัย ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ สังกัดเทศบาลตำบลบ้านเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี ได้ผลดังตาราง 2

จากตาราง 2 พบว่าคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาการปฐมวัย พ.ศ.2560 ของครูก่อนและหลังการฝึกอบรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยหลังฝึกอบรมมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าก่อนฝึกอบรม

2.1.2 ความสามารถในการจัดประสบการณ์แบบบูรณาการของครู

จากการติดตามผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูปฐมวัย จำนวน 1 คน ที่สอนเด็กปฐมวัยครั้งที่ 1 ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตาราง 3

ตาราง 3 ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูผู้เข้ารับการอบรม

ครั้งที่	ความสามารถ	คนที่ 1*	คนที่ 2**	คนที่ 3***	เฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
1	1. ความสามารถด้านหลักสูตร	4.29	5.00	4.71	4.67	สูงที่สุด
	2. ความสามารถด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.86	4.57	4.71	4.71	สูงที่สุด
	3. ความสามารถด้านการวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียน	4.25	4.75	4.75	4.58	สูงที่สุด
	4. ความสามารถด้านการสะท้อนผลการเรียนรู้	5.00	4.75	5.00	4.92	สูงที่สุด
	เฉลี่ย	4.60	4.77	4.79	4.72	สูงที่สุด

คนที่ 1* นักวิจัย

คนที่ 2** นักวิชาการศึกษา

คนที่ 3** หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จากตาราง 3 พบว่าความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูปฐมวัย ครั้งที่ 1 ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถด้านหลักสูตร อยู่ในระดับสูงที่สุด 2) ความสามารถด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับสูงที่สุด 3) ความสามารถด้านความสามารถ

ด้านการวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียน อยู่ในระดับสูงที่สุด 4) ความสามารถด้านการสะท้อนผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับสูงที่สุด ตามลำดับ

จากการติดตามผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูปฐมวัย จำนวน 1 คน ที่สอนเด็กปฐมวัยครั้งที่ 2 ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตาราง 4

ตาราง 4 ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูผู้เข้ารับการอบรม

ครั้งที่	ความสามารถ	คนที่ 1*	คนที่ 2**	คนที่ 3***	เฉลี่ย	ระดับคุณภาพ
2	1. ความสามารถด้านหลักสูตร	4.53	4.47	4.65	4.55	สูงที่สุด
	2. ความสามารถด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.65	4.57	4.45	4.56	สูงที่สุด
	3. ความสามารถด้านการวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียน	4.52	4.48	4.62	4.54	สูงที่สุด
	4. ความสามารถด้านการสะท้อนผลการเรียนรู้	4.54	4.61	4.67	4.61	สูงที่สุด
	เฉลี่ย	4.56	4.53	4.60	4.56	สูงที่สุด

คนที่ 1* นักวิจัย

คนที่ 2** นักวิชาการศึกษา

คนที่ 3*** หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

จากตาราง 4 พบว่าความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูปฐมวัย ครั้งที่ 2 ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถด้านหลักสูตรอยู่ในระดับสูงที่สุด 2) ความสามารถด้านการจัดประสบการณ์ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อยู่ในระดับสูงที่สุด 3) ความสามารถด้านความสามารถด้าน

การวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียน อยู่ในระดับสูงที่สุด 4) ความสามารถด้านการสะท้อนผลการเรียนรู้ อยู่ในระดับสูงที่สุด ตามลำดับ

ในการติดตามผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูปฐมวัย จำนวน 2 ครั้ง ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแสดงดังตาราง 5

ตาราง 5 คะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูผู้เข้ารับการอบรม

ครั้งที่	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับคุณภาพ
1	4.72	.51	สูงที่สุด
2	4.56	.53	สูงที่สุด
รวมเฉลี่ย	4.64	.52	สูงที่สุด

จากตาราง 5 พบว่าคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับครูปฐมวัย จำนวน 2 ครั้ง อยู่ในระดับสูงที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 4.64 คะแนน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน .52

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและความต้องการของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ สังกัดเทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้เป็นฐานในการพัฒนาหลักสูตรจากแหล่งต่างๆ ได้แก่ นโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของครูปฐมวัย และการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบลครูปฐมวัย และนักวิชาการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย เนื่องจากเป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 2) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ฉบับร่างและตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร 3) การศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร 4) การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. 2560: 11) ที่ระบุว่าในการพัฒนาหลักสูตรควรเริ่มตั้งแต่ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานในด้านต่างๆ 2) การออกแบบและจัดทำหลักสูตรศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3) การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร 4) การนำหลักสูตรไปใช้ 5) การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร เมื่อติดตามผลการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ สังกัดเทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี โดยใช้แบบประเมินความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความสามารถด้านหลักสูตร 2) ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 3) ความสามารถในวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียน 4) ความสามารถในการสะท้อนผลการเรียนรู้ และใช้ผู้ประเมิน จำนวน 3 คน ได้แก่ ผู้วิจัย นักวิชาการศึกษา หัวหน้าศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ผลการวิจัยพบว่าครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ เทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรีมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ดังนี้ คือ 1) ความสามารถด้านหลักสูตรอยู่ในระดับสูงที่สุด 2) ความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับสูงที่สุด 3) ความสามารถในวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียนอยู่ในระดับสูงที่สุด 4) ความสามารถในการ

สะท้อนผลการเรียนรู้อยู่ในระดับสูงที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากครูปฐมวัยได้เข้ารับการอบรมในโครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวคิดการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย และการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ที่คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมจัดทำขึ้น ทำให้ครูปฐมวัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 และมีทักษะในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา รวมทั้งมีประสบการณ์ในสอนเด็กปฐมวัย 1-2 ปี สามารถเขียนแผนการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรม ทำให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนาน จึงมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างดี เนื่องจากในระหว่างที่ครูเข้ารับการอบรม ได้รับการโค้ชจากวิทยากรที่อบรมอย่างเป็นกันเอง และเปิดโอกาสให้ครูผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วมในการซักถามคำถามที่สงสัยเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยวิทยากรได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการโค้ชครูผู้เข้ารับการอบรมอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้วิทยากรจัดบรรยากาศในการฝึกอบรมแบบเป็นกันเอง เปิดโอกาสให้ผู้เข้ารับการอบรมได้รับการโค้ชด้วยบรรยากาศที่ไว้วางใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสะท้อนคิดการปฏิบัติงานของเพื่อนครู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่าการโค้ชจากผู้เชี่ยวชาญ ครูใหญ่และเพื่อนครูช่วยให้ครูเกิดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้ครูสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มารุต พัฒนาผล, 2558: 435-449) นอกจากนี้ครูปฐมวัยยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กปฐมวัย ซึ่งมี 4 ด้าน ได้แก่ พัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์

ด้านสังคม และสติปัญญาจึงมีความสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการทั้ง 4 ด้านอยู่ในระดับสูง และมีความสามารถในการสะท้อนผลการเรียนรู้ในระดับสูง เนื่องจากครูปฐมวัยมีจำนวนที่เหมาะสมกับจำนวนนักเรียน คือครูต่อผู้เรียนเท่ากับ 1: 20 และมีภาระงานไม่มากจนเกินไป จึงสามารถนำผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนครูมาใช้ในการปรับปรุงการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของตนเองได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้มีความสามารถในการสะท้อนผลการเรียนรู้ในระดับสูง

สรุปผลการวิจัย

1. ได้หลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและความต้องการของครูปฐมวัย ซึ่งเป็นครูผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านเลาขวัญ เทศบาลตำบลเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี สำหรับหลักสูตรสถานศึกษาที่คณะกรรมการสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องพัฒนาขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร ได้แก่ 1) ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย 2) วิสัยทัศน์ 3) พันธกิจ 4) เป้าหมาย 5) มาตรฐานคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 6) สารการเรียนรู้ 7) โครงสร้างเวลาเรียน 8) การบริหารจัดการหลักสูตรและใช้หลักสูตร 9) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 10) สื่อและแหล่งเรียนรู้ 11) การประเมินพัฒนาการ

2. หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่าครูปฐมวัยมีความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ ประกอบด้วย 1) ความสามารถด้านหลักสูตรอยู่ในระดับสูงที่สุด 2) ความสามารถ

ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอยู่ในระดับสูงสุด 3) ความสามารถในการวัดและประเมินพัฒนาการผู้เรียนอยู่ในระดับสูงสุด 4) ความสามารถในการสะท้อนผลการเรียนรู้ในระดับสูงสุด

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครูปฐมวัยควรมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้น

1.2 ครูปฐมวัยควรมีวุฒิการศึกษาในระดับตรี สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งมีความสำคัญต่อการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการ เพื่อให้สอดคล้องกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กปฐมวัย ซึ่งมี 4 ด้านได้แก่ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านอารมณ์-จิตใจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านสติปัญญา

1.3 การนำหลักสูตรฝึกอบรมนี้ไปใช้ฝึกอบรมครูในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล จังหวัดต่างๆ ควรมีการศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของสถานศึกษาก่อนที่จะออกแบบหลักสูตรเนื่องจากอาจมีบริบทที่แตกต่างกัน

1.4 ในขณะที่ดำเนินการจัดกิจกรรมการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรม ควรสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ที่เป็นกันเอง โดยวิทยากรควรให้คำปรึกษากับผู้เข้ารับการอบรมให้ความสำคัญกับความคิดของครูทุกคน รวมทั้งความคิดที่แตกต่างจากบุคคลอื่น มีการจัดบรรยากาศ

การอบรมที่ส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้และคิดได้อย่างอิสระ กระตุ้นให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และให้การเสริมแรงทางบวก

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ข้อเสนอเชิงนโยบาย

2.1.1 นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล และครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบลเห็นความสำคัญของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวทางของหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560

2.1.2 ควรจัดอบรมครูปฐมวัยให้มีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและเจตคติที่ดีต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ.2560 อย่างต่อเนื่อง

2.1.3 ครูผู้สอนใน ศพด. ควรมีวุฒิการศึกษาในสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ซึ่งช่วยให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสอดคล้องกับธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กปฐมวัยที่ประกอบด้วย 4 ด้านคือ 1) ด้านร่างกาย 2) ด้านอารมณ์-จิตใจ 3) ด้านสังคม 4) ด้านสติปัญญา

2.1.4 ควรพัฒนาระบบการติดตามและประเมินคุณภาพของหลักสูตรฝึกอบรมครูให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

2.1.5 ควรพัฒนาฐานข้อมูลของครูปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล ในจังหวัดต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อความสะดวกในการจัดอบรมครู

2.1.6 ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของบุคลากร

ต่าง ๆ เช่น ครู นายกองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล คณะกรรมการสถานศึกษา ประชาชน ชาวบ้านผู้ปกครอง เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพ (PLC) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสังกัด อบต./เทศบาลตำบลในจังหวัดต่างๆ

2.2 ข้อเสนอเพื่อการวิจัย

2.2.1 ควรวิจัยและพัฒนา รูปแบบการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมกับเด็กปฐมวัย

2.2.2 ควรวิจัยและพัฒนา รูปแบบการโค้ชสำหรับครูปฐมวัยที่สังกัดองค์กร

บริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบล

2.2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างทักษะในศตวรรษที่ 21

2.2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเป็นฐานสำหรับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่เด็กปฐมวัย

2.2.5 ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับรูปแบบการฝึกอบรม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบบูรณาการสำหรับเด็กปฐมวัย

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2560). **คู่มือแนวทางการจัดทำหลักสูตรของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- บุษกร สุขแสนและคณะ. (2557). “ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น.” **วารสารบัณฑิตศึกษา มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์**. 3,1 (มกราคม-มิถุนายน): 27-46.
- บุษราคัม ศรีจันทร์. (2560). “รูปแบบการโค้ชทางปัญญาแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาสมรรถนะการจัดการเรียนการสอนของครูที่ส่งเสริม Metacognition ของนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร.” **วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย**. 9,1 (มกราคม – มิถุนายน 2560): 84-99.
- มารุต พัฒนาผล. (2558). “การพัฒนาแบบการเสริมสร้างศักยภาพการจัดการเรียนรู้ของครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน.” **วารสาร Veridian E-Journal**, 8, 1 (มกราคม-เมษายน): 593-612.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ.2560-2574**. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.